

BAHRIN NADURIN LI AVVANZAW FL-ISTUDJI TAGĦHOM FIL-QASAM MARITTIMU (IL-ĦDAX-IL PARTI)

IL-FAMILJA CAMILLERI

(TA' XKORA JEW TAL-BAŻOLLI)

Fit-22 ta' Novembru 1918, granet biss wara li spicċat il-Gwerra, Indrija ħa x-xogħol abbord l-S.S. **Clematis**, vapur ta' 344 pied (105 metri) irregistrat North Shields l-Ingilterra. Fuq dan il-vapur huwa ħadem ta' Second Mate, grad inqas mir-rank tiegħu. Fuq il-lista tal-ekwipaġġ insibu nota li tgħid li ufficċjala fir-rank ta' Second Mate ma sabux. Al-lura minħabba li Indrija Camilleri kellu ċertifikati ta' rank akbar kellu jaħdem hu f'dan ir-rank sabiex il-vapur ikun jista' jsiefer. Il-paga kienet ta' dsatax-il lira u nofs fix-xahar u magħhom kellu tliet liri oħra fix-xahar *War Bonus*¹. Imma l-Gwerra kienet spicċat le? Iva veru, għalkemm il-Gwerra kienet spicċat milli jidher l-ekwipaġġi xorta baqgħu jingħataw dan il-Bonus mas-salarju tagħhom.

Dam kwazi sena abbord, fil-fatt spicċa f'Ottubru tal-1919. F'dawn il-ħdax-il xahar il-vapur żar dawn id-diversi portijiet: Swansea f'Wales, Ġibiltà, Savona fl-Italja fejn qattgħu l-Milied 1918 u l-Ewwel tas-Sena 1919, Oran fl-Alġerija, Ġibiltà, il-gżira St Vincent fl-arċipelagu Cape Verde fl-Oċean Atlantiku, u Montevideo fl-Urugwaj.

Ġara li hawn damu xahar u għaxart ijiem fil-port. Dan għaliex fil-port li kien imisshom imorru, Buenos Aires fl-Arġentina, kien hemm strajk u kellhom jistennewh jintemm. Ladarba ġie kollox għan-normal, minn Montevideo telqu għal Buenos Aires u wara Villa Constitution (port tal-qamħ) fl-Arġentina, Montevideo fl-Urugwaj, il-gżira St Vincent tal-Cape Verde, Londra, Barry u Cardiff ġo Wales u Ġenova fl-Italja. Minn hemm il-vjaġġ ħadhom fil-Punent tal-Afrika fejn daħlu Lomè fit-Togo u Warri fin-Niġerja. Hawn il-**Clematis** imbarkat xi passiġġieri. Minn hemm telqu lejn Las Palmas fil-Gżejjer Canary, u fl-aħħar Liverpool fejn spicċa dan il-vjaġġ twil².

Fil-bidu fuq il-**Clematis** ma' Indrija Camilleri kien hemm Fireman (xogħlu jimpala l-faħam fil-boilers tal-vapuri), ċertu Ġużepp Debono¹ mill-Qala bil-laqam **Taċ-Ċikk**. Wara biss jumejn abbord, qabel ma telqu minn Swansea, dan ma ħassux sewwa u wara li tniżzel minn fuq il-vapur miet fl-età ta' 33 sena. Meta Indrija Camilleri wasal lura n-Nadur f'Novembru 1919, il-mara ta' Ġużepp baqgħet lit-tfal tagħha fejn halli tara x'sar mill-ġisem ta' żewġha³. Ġużepp Debono ġie midfun fi Swansea f'Novembru tal-1918. Xi neputijiet ta' Ġużepp Debono illum joqogħdu n-Nadur.

Inħallu ftit għall-ġenb il-karriera tiegħu, Indrija kien iħobb ikanta fuq l-orgni tal-Knisja Parrokkjali tan-Nadur. Nif-takar lil nannti tgħid li missierha flimkien mal-Arċipriet Dun Anton Camilleri u tnejn oħra min-Nadur kienu jkan-

taw fuq l-orgni u sadattant l-Arċipriet kien joqogħod jiftaħ u jagħlaq il-bieb tal-Knisja sabiex min ikun qiegħed barra jisma' effett sabiħ tal-kant u mużika tal-orgni. Milli jidher dak iż-żmien kien hawn xi kantant Malti li kienu jgibuh ikanta hawn fil-knisja tan-Nadur f'xi okkażjonijiet li kien jismu jew jgħidulu 'Faċċi'. B'xi mod jew iehor lil Indrija kienu jqabbluh miegħu u mhux darba jew tnejn li għajtulu "Faċċi". Iżda kif kienet tgħid in-nanna ma tantx kien iridha ta' 'Faċċi' għax kien jieħu għalih!

Minn Novembru tal-1919, Indrija beda jsiefer fuq il-baħar mal-iskejjen tal-inbid Maltin tal-aħwa Coleiro. Għall-bidu kien fir-rank ta' *Secondo* (Chief Mate) abbord l-iskuna **Sant' Antonio**⁴, immexxiha mill-Kaptan Giuseppe Azzopardi, kaptan qsajjar li kien joqogħod Birkirkara⁵. Din kienet skuna mibnija fl-1911 f'Oneglia fl-Italja u kellha tunellaġġ gross ta' 160 tunellata. Kienet twila 99 pied (30.2 metri). Sakemm Indrija kien f'dan ir-rank, bejn Novembru 1919 u Dicembru 1920, l-iskuna għamlet erba' vjaġġi⁶.

Dawn marru darbtejn Alicante fi Spanja, darba Tuneż fit-Tuneżija u darba oħra Souda Bay fil-gżira Griega ta' Kreta. Kull vjaġġ kien jieħu minn xahrejn għal xahrejn u nofs – ma ninsewx li l-iskejjen kienu bil-qluġ u ma kellhomx magni, jgħiffieri kollox jiddependi mir-riħ. Fuq vjaġġ wieħed, normalment din l-iskuna kienet tgħabbi 188 tanbur tal-inbid u xi oħrajn biż-żejt taż-żebbuga għalkemm fuq vjaġġ partikolari tgħabbew 209 btieti bl-inbid⁷.

Interessanti li l-ekwipaġġ ta' disa' min-nies, inkluz il-Kaptan, kien iżomm żewġt iklieb abbord⁸. Kien hemm minn tal-inqas baħri wieħed min-Nadur abbord, Anglu Borg **Tad-Dobra**. Jiena ċert li kien hemm iktar baħrin min-Nadur, imma sfortunatament id-dokumenti ma jagħtu l-ebda dettalji dwar il-bqija tal-ekwipaġġ ħlief l-isem u l-kunjom, u allura jkun diffiċli li nidentifika eżatt min tkun il-persuna.

Fl-ewwel ta' Jannar tal-1921 Andrea Camilleri ħa l-kmand tas-**Sant'Antonio** u l-bqija tat-tmienja ekwipaġġ u siefru lejn Alicante⁹. Ġabu kunsinja ta' 209 btieti tal-inbid u erbgha biż-żejt taż-żebbuga. Waslu lura Malta fis-26 ta' Marzu 1921¹⁰.

Minn Lulju sa Ottubru 1921 ħadem bħala *Secondo* ta' skuna oħra ta' Coleiro li kienet ftit akbar mis-**Sant' Antonio**. Din kienet l-iskuna **Vittoria**, b'tunellaġġ ta' 223 u tul ta' kwazi 103 piedi (31.4 metri). Il-vjaġġ kien sa Alicante u lura ġew mgħobbija b'111-il tanbur inbid. Din kienet l-unika darba li Indrija ħadem abbord il-**Vittoria**¹¹.

Filwaqt li Indrija kien il-Kaptan tas-**Sant' Antonio**, tragedja tolgot il-**Vittoria**. Fis-7 ta' Diċembru 1923 waqt li din kienet 'il barra mill-kosta ta' Sardenja, f'maltempata qalila gherqet u ħadd ma rrexxielu jsalva, inkluż il-Kaptan Sqalli. Magħha ntilfu erba' baħrin min-Nadur – Anġlu Borg ta' 52 sena u ibnu Ċensu ta' 24 sena **Tad-Dobra**, u Pawlu Meilak ta' 40 sena u ibnu Anġlu ta' 17-il sena. Mumentu u grajjiet xejn sbieħ għall-familji tagħhom u anki għall-bqija tan-Nadur. Il-Gvern Malti ġie akkużat li ħalla din l-iskuna Maltija ssiefer b'Kaptan Sqalli li ma kellu l-ebda ċertifikat marittimu u li jithallas bi ftit paga, b'detriment lill-Kaptana Maltin li kienu ċertifikati skont il-bandiera Inġliża¹².

Wara li Indrija Camilleri ħadem fuq il-**Vittoria** fl-1921 huwa reġa' lura bħala Kaptan tas-**Sant' Antonio** fejn għamel xi vjaġġi oħra lejn Alicante fi Spanja u Kalamata fil-Greċja fl-1922. Hawn ingabu fuq 177 bettija tal-inbid kull darba u xi żejt taż-żebbuġa¹³.

Fit-23 ta' Novembru tal-1922 ġie rreġistrat vapur tal-istim ġdid għall-Flotta Merkantili Maltija. Dan kien jismu **S.S. Pontypool**¹⁴. Inbena fl-1918 mill-kumpanija Lobnitz Co. Ltd f'Renfrew fl-Iskozja għall-Flotta Navali Inġliża (ir-Royal Navy) taħt l-isem ta' HMS Pontypool. It-tip ta' bastiment kien ta' minesweeper (vapuri li jneħhi l-mini – bombi fil-baħar). Dan il-vapur b'żewġ magni (bl-Inġliż twin screw) kien twil 230 pied (70.1 metri), tunellaġġ gross ta' 815 u sidu kienet il-kumpanija Maltija The Anglo-Maltese Steamship Company.

Silta mill-gazzetta Daily Malta Chronicle tal-11 ta' Jannar 1923.
Sors: NLM (National Library of Malta)

L-ewwel kaptan tal-**Pontypool** bħala vapur merkantili kien il-Kaptan Indri¹⁴, kif kienu jafuh dak iż-żmien. Bhal kull kaptan ieħor, huwa ġie mniżżel fiċ-Ċertifikat tar-Registru ta' dan il-bastiment. F'dan iċ-ċertifikat ġie nnotat ukoll li dan il-vapur kien itella' velocità ta' 16 knots (knots huma mili tal-baħar fis-siegħa – 16 knots ekwivalenti għal 30 kilometru fis-siegħa) – din kienet velocità tajba immens għall-

bastimenti ta' dak iż-żmien meta tqis li vapuri oħra tal-merkanzija kienu kapaci jtellgħu biss nofs din il-velocità! Il-**Pontypool** kien jaħdem bejn Malta u t-Tuneżija

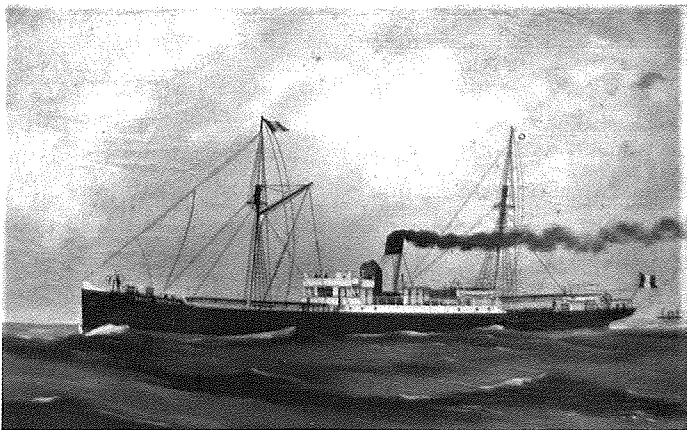
F'Mejju tal-1923 il-Kaptan Indri kien kmand tal-vapur l-ieħor tal-istess kumpanija – **S.S. Dorry**¹⁵, bastiment antik ta' erbgħin sena mibni l-Belġju fl-1882 b'tul ta' 229 pied (69.7 metri) u tunellaġġ ta' 928 tunellata. L-**S.S. Dorry** kien jaħdem bħall-**Pontypool** bejn Malta u Tuneż imma ġieli kien jitle' wkoll lejn Sirakuza u Augusta fi Sqallija. F'April tal-1924 Indrija Camilleri kien iċ-Chief Mate tad-**Dorry**¹⁶. Dakinhar kienu fil-port ta' Tuneż meta l-vapur inħakem minn xi nirien fl-istiva tal-faħam li kien jintuża bħala fuel għall-vapur!¹⁷

Mid-9 ta' Ġunju 1924, il-Kaptan Indri kien kaptan tal-vapur **S.S. Taurus**. Dan il-vapur kien irreġistrat Londra u nbenat ġewwa Leith fl-Iskozja mill-kumpanija Ramage and Ferguson Co. Ltd fl-1880. Kien twil 166 pied (50.6 metri) u t-tunellaġġ tiegħu kien ilaħħaq il-229 tunellata. Bejn l-1921 u l-1922 il-vapur kien jaħdem bejn Malta u Tuneż għall-ġarr tal-passiġġieri u anki għall-operazzjonijiet ta' salvataġġ ta' bastimenti fuq il-baħar. Imma aktarx li mill-1922 sal-1924 dan il-vapur ma ħadimx u għalhekk kien biss sorgut il-Port il-Kbir.

Indri u l-ħmistax-il membru tal-ekwipaġġ tiegħu ngaggaw abbord it-**Taurus** u ħaduh Napli fl-Italja. Huma żbarkaw Napli fis-16 ta' Ġunju. Il-paga tal-Kaptan Indri għal dan il-vjaġġ kienet ta' ħmistax-il lira fix-xahar – nofs lira kuljum¹⁸.

Kif l-ekwipaġġ tat-**Taurus** żbarka bdew vjaġġ ieħor lejn Malta, din id-darba bħala passiġġieri. Minn Napli qabdu t-triq lejn Sirakuza ġewwa Sqallija, fejn waslu l-għada is-17 ta' Ġunju, bl-eżatt sabieħ jaqbd u vapur lejn Malta. Il-vapur kien l-S.S. Ljubljana, il-vapur tal-passiġġieri li kellu Gasan. Fuq dan il-vapur, il-kabini tal-Kaptan Indri u l-Inġinier Francis Charles Muscat kienu kabini tat-Tieni Klassi, filwaqt li l-kabini tal-bqija tal-baħrin, kok u firemen kienu tat-Tielet Klassi. Huma waslu lura Malta fit-18 ta' Ġunju 1924.¹⁹

Il-Kaptan Indrija wasal id-dar tajjeb biex lahaq iċ-ċelebrazzjonijiet tal-festa, l-Imnarja. Chev. Joseph M. Said O.S.J. fl-artiklu tiegħu "L-Imnarja tal-Imġhoddi" fir-rivista 'L-Imnarja 2008' isemmi li "l-Kaptan Andrea Camilleri min-Nadur ukoll, kien ħareġ £12 12s Od għal 18,000 bomba" tal-musketterija. Nistgħu ngħidu li l-paga li ħa minn abbord l-aħħar vapur tiegħu użaha kollha u aktar għal dawn il-bombi tal-musketterija. Wara dan il-vjaġġ ta' ġimgħa abbord it-**Taurus**, Indrija Camilleri baqa' jaħdem Kaptan fuq l-iskejjen tal-qlugħ tal-aħwa Coleiro fil-Mediterran. Fos-thom insibu l-**Massimo Padre**²⁰ mibni Castellammare di Stabia fl-Italja fl-1886, b'tul ta' kważi 90 pied (27.3 metri) u tunellaġġ gross ta' 125 tunellata, u l-**Giuseppe Padre**²¹, mibni fl-1909 f'Torre del Greco l-Italja. Kellu fuq 112-il

Silta mill-gazzetta Daily Malta Chronicle tal-11 ta' Jannar 1923.
Sors: NLM (National Library of Malta)

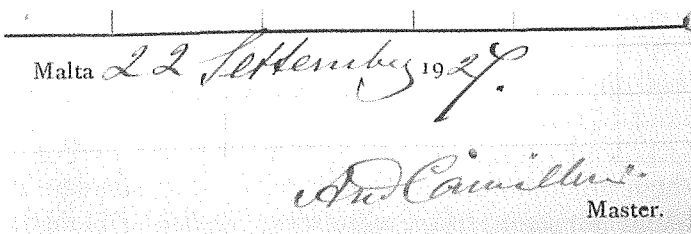
ped tul (34.2 metri) u tunellaġġ totali ta' 198. Ma' dawn inżidu s-**Sant' Antonio**²² li diġà semmejna.

Fost il-portijiet li kienu jsieferu nsibu Cagliari²³ fil-gżira ta' Sardenja, Alicante²⁴ fi Spanja, Sirakuza²⁵ u Licata²⁶ fi Sqallija, Katakolon²⁷ u Kalamata²⁸ fil-Greċja, Candia²⁹ fil-gżira ta' Kreta, u l-gżira Griega Cephalonia³⁰. Huma aktarx li kienu jużaw xi ġebel tal-franka bħala sabborra (bl-Ingliż ballast – jintuża' għal stabbiltà tal-vapuri) u kienu jieħdu tanburi tal-inbid vojta. Lura lejn Malta mbagħad kienu jġibu l-inbid.

Ġeneralment abbord kienu jkunu bejn disġha u għaxra min-nies u kienu jinkludu ħafna Għawdxin fosthom baħrin min-Nadur u minn Għajnsielem. Apparti l-istromu (ta' fuq il-baħrin – il-Bosun) u l-baħrin, il-Kaptan Indri kien ikollu Chief Mate jew *Secondo* u ġieli anki xi apprentisti li kienu jitgħallmu sabiex iġibu ċertifikati ta' ufficcjara għal fuq il-baħar³¹.

Fit-2 ta' Ġunju 1929 huwa żżewweġ lil Carmela Portelli, **Tas-Sufarina**. Għalkemm hu kien joqgħod fil-Pjazza tan-Nadur f'numru 10, wara li żżewweġ mar joqgħod fi Triq San Blas. Huma kellhom żewġt ibniet, Marija u Roża li t-tnejn li huma baqgħu joqogħdu f'din it-triq.

Karmena, il-bużnanna tiegħi, kemm-il darba marret il-Port il-Kbir miegħu fuq l-iskejjen tal-qluġġ. Kienet tgħid li kull filgħaxija kien jiġbor il-baħrin tiegħu u jgħidu r-rużarju flimkien³². Din kienet użanza antika tal-baħrin Maltin ġeja tal-inqas sa minn żmien il-Kavallieri.

Silta mill-gazzetta Daily Malta Chronicle tal-11 ta' Jannar 1923.
Sors: NLM (National Library of Malta)

Kienet tirrakkonta kif darba l-iskuna li kien biha Indrija kienet sejra minn Malta lejn il-Greċja u l-maltemp li qabadhom tefagħhom lejn Lixandra, l-Eġittu³³. Kemm-il darba kien jasal id-dar minn fuq il-baħar u lil martu jgħidilha kemm irmew inbid il-baħar minħabba l-maltemp.³⁴ Din kienet issir biex l-iskuna teħfief u hekk inaqqsu r-riskju li jgħrqu.

In-nannu tiegħi Wiġi Grima kien jirakkonta li meta kien baħri fuq il-vapur **R.F.A. Tideflow** fl-aħħar tas-snin ħamsin, vapur Ingliż tar-Royal Fleet Auxiliary (l-R.F.A.), iltaqa' ma' ċertu baħri jismu Leone, minn Bormla, u li xogħlu kien ta' Deck Store Keeper. Bit-**Tideflow**, minn Malta kienu sejrjn Alicante. Leone beda jirakkonta lil Wiġi kif l-ewwel darba li mar Alicante kienet ma' skuna tal-qluġġ li l-kaptan tagħha kien kaptan Għawdx, ċertu Kaptan Indri. Kif qal hekk Wiġi malajr urieh li dan kien missier martu! Leone kompli jgħid li fil-vjaġġ lejn Alicante sabu riħ tajjeb u ħa erbat ijiem, daqs kemm fil-fatt damu sejrjn huma bit-**Tideflow**. Imma minn Alicante għal Malta huma damu ġejjin xahar! Ma sabu riħ ta' xejn u għalhekk l-iskuna ma setgħetx timxi bħal qabel. Wiġi malajr saqsieh x'kienu jieklu! U Leone b'daħka qallu ħut milli jaqbd, gallett u inbid!

Dawk iż-żminijiet il-mezzi ta' komunikazzjoni kienu jkunu f'it li xejn, speċjalment għal dawn l-iskejjen tal-qluġġ! Għalhekk l-użanza għal dawn is-sidien, l-aħwa Coleiro, kienet li kull filgħodu joħorġu jimxu sal-ponta tal-breakwater tan-naħa tal-Belt jittawlu fix-xefaq forsi jilmħu xi qluġġ ta' xi skuna minn tagħhom³⁵. Għalihom il-breakwater kien il-mezz, jew wieħed mill-ftit mezzi, ta' kif jistgħu jircievu aħbarijiet tal-flotta tagħhom!

Fl-1935 u 1936 il-Kaptan Andrea Camilleri kien kaptan tal-iskuna **Massimo Padre**³⁶, skuna oħra bl-istess isem imma aktar ġdida. Din kellha kobor ta' 201 tunellata u tul ta' 110 piedi (33.5 metri).

Fl-ewwel ta' Frar 1936, huwa wasal Malta b'din l-iskuna minn Kalamata fil-Greċja³⁶. Meta ma kienx ikun fuq il-baħar, Indri kien iħobb jitla' l-Pjazza tan-Nadur jgħid kelma ma' dak u mal-ieħor. Xhin kien isir il-ħin kien jaqbad it-triq lura d-dar fi Triq San Blas bil-mixi. Il-mara tiegħu Karmena kienet tkun tistennieh fil-bieb tad-dar u kif tilmħu fin-naħa ta' fuq tat-triq hija kienet tibgħat lit-tifla l-kbira Marija, nannti, tiġri fejnu. Kienet tgħidilha, "Mur, ġej it-Tata." (Kelma antika flok Papà) Hu kien jerfagħha u jibqa' niezel biha sad-dar³⁷.

Iżda fl-24 ta' Frar 1936 Indrija ma refagħhiex lit-tifla u l-mara tiegħu tħassbet. Xhin daħal id-dar qalilha li ma jhossux sewwa. Ħall iċ-ċintorin, imtedd fuq is-sodda u f'kemm trodd salib, sakemm Karmena lestietlu xi haġa, ħalliena³⁷. Il-Kaptan Andrea Camilleri miet ħesrem kawża t'attakk tal-qalb fl-età ta' 56 sena.

(Endnotes)

1. MHA (Maritime History Archives, University of Newfoundland, Canada), Clematis O.N. 109887 Crew Lists and Agreements 1919
 2. Guildhall Library, London, UK – Lloyd's List "Clematis" 1919
 3. Rakkont mghoddi lili minn Karmena Borg ta' Triq San Blas in-Nadur – Ġużepp Debono n-nannu taghha.
 4. NAM (National Archives of Malta), CUS L440
 5. NAM, MFA01, 0543/1917. Il-Kaptan Giuseppe Azzopardi twieled Bormla fl-1848 u kien twil 4 piedi u 10 pulzjeri.
 6. NAM, CUS L440, L444, L448 u L451
 7. NAM, CUS K1237
 8. NAM, CUS K1217
 9. NAM, CUS L453
- NAM, CUS K1237
- NAM, CUS K1250 u NLM (National Library of Malta), Lloyd Maltese 1921
- NLM, Daily Malta Chronicle ta' 18 ta' Diċembru 1923 paġna 12 u Daily Malta Chronicle ta' 21 ta' Diċembru 1923 paġna 12.
- NLM, Lloyd Maltese 1922
- Certificate of British Registry S.S. Pontypool O.N. 152043
- NAM, CUS L460
- NAM, CUS L470
- Guildhall Library, London, UK – Lloyd's List "Dorry" 1924

MHA, Taurus O.N. 81644 Crew Lists and Agreements 1924

NAM, CUS K1315

NAM, CUS L475

NAM, CUS L507

NAM, CUS L488

NLG (National Library of Gozo), Lloyd Maltese 1925

NAM, CUS L497

NAM, CUS I56

NAM, CUS I64

NAM, CUS L502

NAM, CUS I57

NLG, Lloyd Maltese 1925

NAM, CUS I57

NAM, CUS L506

Rakkont mghoddi lili minn nannti Marija Grima, imwiela Camilleri, bint il-Kaptan Andrea Camilleri

Rakkont mghoddi lili minn Mary Ann Muscat, neputija tal-Kaptan Andrea Camilleri

Rakkont mghoddi lili minn nannti Marija Grima, imwiela Camilleri, bint il-Kaptan Andrea Camilleri

Rakkont mghoddi lili mis-Sur Tony Coleiro, tal-familja Coleiro

NAM, CUS I64

Rakkont mghoddi lili minn nannti Marija Grima, imwiela Camilleri, bint il-Kaptan Andrea Camilleri

Konsultazzjonijiet oħra: Mercantile Navy List 1919 u 1923.

Lloyd's Register – Sailing Vessels 1930-1931.

Garden of Eden

Health and Beauty Salon

GUINOT
INSTITUT • PARIS

Eden M Galea

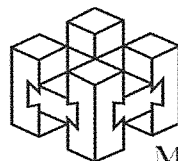
ITEC Diploma (U.K.) Specialised beauty therapist

"Garden of Eden", Hida Street, Nadur, Gozo Tel: 2155 8170 Mob: 7955 8170

Tixtieq tawgura l-Festa t-Tajba lin-Nadurin kollha

All Kinds
of
Furniture

Wooden Apertures
According to
CE Standards

**HEIRLOOM
FURNITURE**

Mr. Michael Camilleri
Managing Director

Heirloom Furniture Ltd.
N.B. Off Qortin Street,
Nadur, Gozo, Malta.

Tel: 21556951 Mobile: 99866682
e-mail: info@heirloominteriors.com
website: www.heirloominteriors.com

Parquet
Flooring

Certified Firedoors
Exova Warringtonfire
Certificate No.
WF 186793

